

**Co-funded by
the European Union**

**АКТИВУЮЧИЙ СЦЕНАРІЙ УРОКУ
розроблений в рамках проєкту
„ІННОВАЦІЇ В ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ”**

Тема:

**Як перевірити джерело інформації? Практичні інструменти
та стратегії верифікації
(Оцінка достовірності медіа-матеріалів та авторів)**

1. Цілі уроку

Учень:

- розуміє, чому перевірка джерела є ключовою у боротьбі з дезінформацією,
- уміє вказати ознаки достовірного та недостовірного джерела інформації,
- знає практичні інструменти для верифікації контенту в інтернеті (PL, CZ, SK, EC),
- тренується аналізувати джерела на конкретних прикладах,
- розвиває навички критичного мислення та прийняття свідомих рішень.

2. Цільова група

Учні початкових шкіл

3. Методи навчання

- Мозковий штурм
- Міні-лекція
- Робота в групах
- Модерована дискусія
- Практична вправа з таблицею аналізу джерела

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

4. Навчальні матеріали / джерела

- Проектор або інтерактивна дошка
- Картки із заголовками/новинами з інтернету (2 достовірні, 2 сумнівні)
- Інфографіка: „5 запитань до джерела” (Хто? Що? Звідки? Коли? Чому?)
- Список фактчекінгових інструментів:
 - о Польща: Demagog.org.pl, Konkret24
 - о Чехія: Manipulátoři.cz, Demagog.cz
 - о Словаччина: Demagog.sk, Infosecurity.sk
 - о ЄС: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

5. Перебіг уроку (45 хв)

1. Вступ – чи кожному джерелу можна довіряти? (5 хв)

Форма: мозковий штурм + короткий коментар вчителя

Перебіг:

Учитель ініціює розмову, ставлячи питання, що спонукають до роздумів:

- Чи вся інформація в інтернеті є правдивою та перевіреною?
- Чи популярність сайту або кількість вподобань робить джерело достовірним?
- Чи факт, що новина з'явилась у газеті, на телебаченні або у соцмережах, означає, що ми можемо їй беззастережно довіряти?
- Як часто автори інформації вказують свої дані, джерела фактів, посилання на дослідження чи офіційні документи?

Учні діляться своїми асоціаціями та досвідом (наприклад, ситуації, коли вони натрапили на фейкову чи сумнівну інформацію). Учитель записує їх на дошці, створюючи список потенційних «ознак достовірного» і «підозрілого» джерела.

Інформація для вчителя (або до передання класу):

Не всі джерела інформації є достовірними. Існують базові критерії, які допомагають оцінити їхню надійність:

1. Автор і відповідальність за зміст:

- о Достовірне джерело підписане іменем та прізвищем автора або вказує інституцію, яка відповідає за публікацію.
- о Відсутність підпису чи анонімний автор може означати, що хтось не хоче бути впізнаним, бо зміст є недостовірним.

2. Докази та факти:

- о Правдива інформація має підтвердження в документах, наукових дослідженнях, статистиці або цитатах експертів.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

о Фейкові джерела часто посилаються на «таємні документи», «анонімних інформаторів» або використовують слова на кшталт «усі знають, що...».

3. Можливість перевірки:

о Достовірні новини можна підтвердити в інших незалежних медіа або на сайтах офіційних інституцій (міністерства, міжнародні організації).

о Якщо лише одна сторінка подає шокуючу інформацію, і ніхто інший її не підтверджує – це тривожний сигнал.

4. Стиль та мова подання:

о Професійні джерела використовують ділову, нейтральну мову.

о Фейкові джерела часто застосовують емоційні заголовки, гучні слова, великі літери, знаки оклику («Шок!», «Катастрофа!», «Мусиш це побачити!»).

5. Мета публікації:

о Достовірні джерела інформують та навчають.

о Сумнівні джерела часто хочуть лише викликати емоції, продати продукт, зібрати кліки або створити хаос і недовіру.

2. Визначення та приклади (10 хв)

Форма: міні-лекція + усна вікторина

Визначення (для обговорення з учнями):

1. Джерело інформації

Це особа, інституція, медіа (напр. газета, інтернет-портал, організація), які передають повідомлення. Джерело може бути:

о **первинне** – напр. науковий звіт, офіційне повідомлення установи, інтерв'ю з експертом,

о **вторинне** – напр. стаття в газеті, що ґрунтується на чужому звіті, або плітка, поширена в соцмережах.

Чому важливо: знаючи джерело, ми знаємо, хто відповідає за зміст, і можемо оцінити його надійність.

2. Достовірне джерело

Це таке, що:

о підписане іменем, прізвищем або назвою інституції,

о подає факти, підтверджені доказами (документи, дослідження, статистика),

о є перевірюваним – інші незалежні джерела підтверджують цю ж інформацію,

о діє прозоро, не приховуючи автора чи мети публікації,

о не маніпулює емоціями, а подає інформацію ділово й нейтрально.

Приклади: сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я (WHO), офіційні повідомлення міністерств, портали фактчекінгу.

3. Підозріле джерело

Характеризується:

о анонімним автором або відсутністю даних про творця,

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

о посиланням на «таємні документи» чи «знайомих експертів» без доказів,
о сенсаційною мовою, сповненою емоцій, знаків оклику, драматичних слів,
о відсутністю можливості перевірити зміст в інших медіа,
о частим поширенням теорій змови або неперевірених пліток.

Сигнал тривоги: якщо щось виглядає надто шокуючим, щоб бути правдою, і про це ніхто інший не повідомляє – варто перевірити.

4. Фактчекінг

Процес перевірки правдивості інформації за допомогою:

о незалежних порталів, що верифікують факти (напр. Demagog, EUvsDisinfo, Manipulátoři.cz, Demagog.sk),
о офіційних сайтів інституцій (напр. WHO, Eurostat, Єврокомісія),
о наукових звітів, баз даних, достовірних медіа.

Мета: відокремити правду від брехні, зупинити поширення фейкових новин.

Приклади для усної вікторини:

Учитель читає приклади, учні вирішують: «джерело достовірне чи підозріле?» і обґрунтовують вибір.

1. **Правдиве:** „WHO опублікувало звіт про ефективність щеплень – доступний на офіційному сайті організації.”
о **Чому достовірне:** підписана інституція, документ доступний публічно, підтверджений іншими джерелами.
2. **Підозріле:** „Анонімний лікар розкриває, що вакцини – отрута, а уряди приховують правду!”
о **Чому підозріле:** відсутні дані про автора, емоційний тон, відсутність доказів, суперечить науковим висновкам.
3. **Правдиве:** „Eurostat публікує дані про інфляцію в країнах ЄС – звіт доступний онлайн.”
о **Чому достовірне:** офіційна інституція ЄС, доступні публічні статистичні дані.
4. **Підозріле:** „Таємні документи з інтернету доводять, що ЄС хоче скасувати готівку у 2025 році.”
о **Чому підозріле:** відсутнє джерело, неперевірена інформація, посилання на «таємні» матеріали без підтвердження.

3. Вправа – перевіряємо джерела (15 хв)

Мета вправи

- Усвідомити учням, що не всій інформації в мережі можна довіряти.
- Навчити практичних кроків аналізу джерела повідомлення, щоб відрізнити достовірний контент від потенційних фейкових новин.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

- Розвивати навички критичного мислення, роботи в групі та користування доступними інструментами фактчекінгу.

Перебіг вправи

1. Поділ груп і підготовка матеріалів (2 хв)

- Учні діляться на групи по 3–5 осіб.
- Кожна група отримує 4 роздруківки або скріншоти повідомлень:
 - о 2 з достовірних джерел (напр. WHO, Єврокомісія, портали фактчекінгу, великі інформаційні агентства).
 - о 2 із сумнівних або неперевіраних джерел (блоги, анонімні пости в соцмережах, «сенсаційні витоки»).
- У наборах містяться різні форми: заголовок статті, фрагмент поста у Facebook, твіт, повідомлення з месенджера, мініатюра відео з YouTube.

Набір повідомлень для роботи в групах

1. Достовірні джерела (правдиві, підтверджені відомості)

A. Заголовок статті з інформаційного порталу

„WHO: Діти повинні гратися на свіжому повітрі щонайменше годину щодня”

(Стаття опублікована на офіційному сайті WHO, підтверджена дослідженнями лікарів)

Мініатюра: фото дітей, які грають у футбол на майданчику.

B. Фрагмент поста з Facebook Міністерства охорони здоров'я

„Цього тижня у багатьох школах розпочались безкоштовні перевірки зору для учнів.

Якщо хочеш, щоб твоя школа взяла участь, переглянь деталі тут: [посилання]”

Мініатюра: фото медсестри, яка перевіряє зір учня.

2. Сумнівні або неперевірені джерела

C. Твіт анонімного користувача

„Чув, що з наступного місяця всі школи в Польщі починатимуть уроки о 10:00!

Учитель мені сказав, що це вже точно!”

(Відсутнє посилання для підтвердження, відсутнє джерело інформації)

Мініатюра: іконка будильника та ліжка.

D. Повідомлення з месенджера

„Мій друг бачив у парку лиса, який носив... окуляри! 🐾👓 Це напевно тварина з

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

цирку, що втекла!”

(Немає фото, історія звучить як жарт або казка)

Мініатюра: картинка лиса в окулярах (малюнок, а не справжнє фото).

Форми у наборі

- Заголовок статті (WHO)
- Пост у Facebook (Міністерство охорони здоров'я)
- Твіт (анонімний користувач)
- Повідомлення з месенджера (приватне повідомлення у стилі WhatsApp/Messenger)

Інструкція для груп

1. Прочитайте всі 4 повідомлення.
2. Оберіть ті, що здаються правдивими, і ті, що можуть бути вигаданими або перебільшеними.
3. Позначте у таблиці:
 - о Які це джерела інформації?
 - о Чи є докази (фото, посилання, дослідження)?
 - о Чи звучить це як щось, що справді могло статися?

Картка аналізу повідомлень

Зміст повідомлення	Правдиве чи фейкове? (познач ✓)	Чому так вважаєш? (напр. є джерело, звучить як казка)	Звідки походить повідомлення? (напр. WHO, блог, знайомий)	Чи є докази? (фото, посилання, дослідження)
	☐ Правдиве			
	☐ Фейкове			
	☐ Правдиве			
	☐ Фейкове			
	☐ Правдиве			
	☐ Фейкове			
	☐ Правдиве			
	☐ Фейкове			

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Інструкція для учнів

1. Уважно прочитай кожне з 4 повідомлень.
2. Познач у таблиці, чи воно, на твою думку, є правдивим чи фейковим.
3. Напиши, чому ти так вважаєш.
4. Перевір, звідки походить повідомлення.
5. Подумай, чи є докази, які підтверджують його.

4. Презентація та обговорення результатів (3 хв)

- Кожна група обирає 1 приклад достовірний і 1 сумнівний, обґрунтовуючи вибір.
- Учитель записує на дошці найчастіше згадувані сигнали тривоги, напр.:
о відсутність автора, відсутність доказів, сенсаційний тон, відсутність підтвердження в інших джерелах, дивна адреса сайту.
- Учні спільно створюють міні-список „Як перевірити джерело у 3 кроки”.

Підсумок учителя:

- Достовірне джерело підписане, підкріплене фактами, підтверджене у різних місцях.
- Підозрілі повідомлення часто є анонімними, емоційними, без доказів і з'являються лише в одному каналі.
- Перевірка автора та джерел – це перший захист від фейкових новин.
- Варто користуватися інструментами фактчекінгу (Demagog, Manipulátoři.cz, Demagog.sk, EUvsDisinfo, EDMO), щоб упевнитися, чи певне повідомлення є правдивим.

4. Дискусія – Чи легко перевірити, хто є автором інформації? (8 хв)

Мета дискусії:

- Усвідомити учням, що авторство інформації є одним із ключових елементів її достовірності.
- Зрозуміти, чому в інтернеті так багато анонімного контенту і як це впливає на його оцінку.
- Ознайомити з основними стратегіями та інструментами, які допомагають у верифікації авторів повідомлень.

Питання до учнів:

**Co-funded by
the European Union**

1. Чому в інтернеті так багато анонімної інформації?
 - о Чи полегшує анонімність публікацію неправди без наслідків?
 - о Чи є ситуації, коли анонімність виправдана (напр. захист джерела в журналістиці-розслідуванні)?
2. Чи велика кількість поширень означає, що джерело достовірне?
 - о Чи «популярне» завжди означає «правдиве»?
 - о Чи можна маніпулювати кількістю вподобань, коментарів і поширень? (напр. боти, фейкові акаунти).
3. Які елементи сайту або статті викликають у вас довіру, а які – підозру?
 - о **Довіра:** ім'я та прізвище автора, посилання на джерела, контактні дані, посилання на дослідження, відома редакція.
 - о **Підозра:** відсутність автора, загальне «експерти стверджують», помилки у тексті, сенсаційні заголовки, невідома доменна адреса.
4. Які інструменти можуть допомогти у верифікації інформації?
 - о Портали фактчекінгу (Demagog.org.pl, Manipulatoři.cz, Demagog.sk, EUvsDisinfo.eu).
 - о Пошуковик зображень (Google Grafika, TinEye) – перевірка, чи фото не використане в іншому контексті.
 - о Офіційні сайти організацій (WHO, Єврокомісія, міністерства).
 - о Перевірка автора у пошуковиках – чи він журналіст, експерт, чи анонімний акаунт.

Додаткові запитання для поглиблення дискусії:

- Чи траплялось вам поширювати щось без перевірки автора?
- Чи слід сприймати серйозно анонімний пост на форумах або в соцмережах, якщо він не має джерел?
- Як легко підробити правдоподібно виглядаючий сайт або профіль у мережі?

Висновки вчителя (розширені):

- Відсутність автора або невідоме джерело – перший сигнал тривоги, що контент може бути фейковим.
- Популярність поста, кількість лайків і поширень не є доказом правди – ці показники можна купити або штучно згенерувати.
- Перевірка автора та джерела – один із найпростіших способів захисту від дезінформації.
- Інструменти для перевірки допомагають швидко дізнатись, чи автор є достовірним, а наведені факти підтверджують інші медіа або офіційні інституції.

5. Підсумок і рефлексія (7 хв)

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Форма: індивідуальна робота + спільний список

Учні завершують речення:

- „Я зрозумів/зрозуміла, що перевірка джерела інформації допомагає...”
- „Найбільш підозрілим в анонімних повідомленнях є...”
- „Перш ніж поділитися повідомленням, я перевірю...”

Спільний список: „5 правил перевірки джерела”

1. Шукай підпис автора або назву інституції.
2. Перевірй, чи вказані джерела даних або посилання на дослідження.
3. Порівнюй повідомлення у кількох достовірних медіа.
4. Користуйся сайтами фактчекінгу (Demagog, EDMO, EUvsDisinfo).
5. Не довіряй анонімним, емоційним повідомленням без доказів.

6. Словник понять – Верифікація джерел інформації

Поняття	Визначення
Джерело інформації	Особа, інституція або медіа, з яких походить певне повідомлення.
Достовірне джерело	Джерело перевірене, підписане, підкріплене фактами, яке можна підтвердити.
Підозріле джерело	Анонімне, емоційне, без доказів, що посиляється на «таємниці».
Фактчекінг	Процес перевірки фактів, даних і змісту в незалежних джерелах.
Перехресна перевірка	Перевірка тієї ж самої інформації в кількох незалежних медіа.

7. Методичний посібник для вчителя

1. Приклади для використання

- Підготуй вигадані заголовки та короткі статті, які виглядають реалістично, але містять ознаки сумнівних джерел (напр. відсутність автора, посилання на «таємних експертів», анонімні цитати).
- Використовуй міжнародні, нейтральні теми (напр. погода, наука, спорт, діяльність ЄС), щоб уникнути політичних чи локальних суперечок.
- Покажи також контрастні приклади достовірних джерел (звіти WHO, Eurostat, повідомлення Єврокомісії), щоб учні мали точку відліку.

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

2. Навчальні матеріали

- Роздруківки заголовків/постів – по два достовірні та два сумнівні для кожної групи.
- Таблиця аналізу джерела (Автор? Посилання/докази? Можливість перевірки? Достовірне: ТАК/НІ).
- Інфографіка „5 запитань до джерела”:

1. Хто є автором інформації?
2. Чи наведені факти або докази?
3. Чи можна знайти повідомлення в інших, незалежних джерелах?
4. Чи тон тексту нейтральний, чи емоційний?
5. Чи сайт виглядає професійно (адреса www, відсутність помилок, контактні дані)?
 - (Опційно) мультимедійна презентація з прикладами достовірних сайтів (портали фактчекінгу) і фейкових (анонімні блоги, клікбейти).

3. Спосіб проведення занять

- Став відкрите запитання, напр.:
 - о „Чому ти вважаєш, що це джерело є достовірним?”
 - о „Чи може анонімний автор подавати правдиву інформацію? Як це перевірити?”
- Дай простір для помилок – покажуй, що кожен може помилитися і що навичка перевірки джерел потребує тренувань.
- Покажи крок за кроком, як самостійно перевіряєш інформацію (напр. введення заголовку в пошуковику, перевірка автора, аналіз офіційних сайтів).

4. Створення безпечної атмосфери

- Уникай прямого оцінювання учнів („це неправильна відповідь”), замість цього запитуй:
 - о „Що змусило тебе вважати це повідомлення правдивим?”
 - о „Які докази могли б переконати тебе, що це достовірно?”
- Підкресли, що кожен може потрапити на фейкове джерело, тому спільний аналіз – це вправа, яка розвиває навички критичного мислення.

5. Розширення уроку

- Міні-проект класу „Карта достовірних джерел”:
 - о Учні в групах шукають по 3–4 портали або інституції (PL, CZ, SK, EC), які публікують перевірену інформацію.
 - о Це можуть бути портали фактчекінгу, офіційні сайти міністерств, міжнародних організацій (напр. WHO, Єврокомісія).

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

о Створюється спільний плакат або цифрова презентація – список перевірених джерел, якими можна користуватись, коли хочемо підтвердити повідомлення.

8. Наукові та освітні джерела (міжнародні та європейські)

EDMO – European Digital Media Observatory

<https://edmo.eu>

– база знань про дезінформацію, інструменти фактчекінгу, дослідження достовірності джерел у Європі.

EUvsDisinfo – проєкт Європейської служби зовнішніх дій

<https://euvsdisinfo.eu>

– приклади фейкових новин, інструменти для аналізу джерел і онлайн-пропаганди.

UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>

– глобальні настанови щодо оцінки достовірності інформації, перевірки джерел і медіаосвіти.

Польські джерела фактчекінгу та освітні ресурси

Demagog.org.pl

<https://demagog.org.pl>

– інструменти для перевірки фактів, посібники „Як оцінювати джерело інформації?”, аналіз фейкових матеріалів у польських медіа.

Konkret24 (TVN24)

<https://konkret24.tvn24.pl>

– аналізи фейкових новин, перевірка авторів і джерел публікацій у соцмережах.

Niebezpiecznik.pl

<https://niebezpiecznik.pl>

– матеріали про безпеку в мережі, розпізнавання фейкових сайтів, фішингу та онлайн-маніпуляцій.

Чеські та словацькі джерела фактчекінгу

Проект спільно профінансований Європейським Союзом

**Co-funded by
the European Union**

Manipulátoři.cz

<https://manipulatori.cz>

— чеський освітньо-аналітичний портал, посібники з розпізнавання фейкових джерел і дезінформації.

Demagog.cz / Demagog.sk

<https://demagog.cz>

<https://demagog.sk>

— перевірка висловлювань політиків, аналіз джерел і способів маніпуляції інформацією.

Infosecurity.sk – Inštitút pre bezpečnostnú politiku

<https://infosecurity.sk>

— звіти про дезінформацію в регіоні, зокрема про фейкові джерела та пропагандистські кампанії.

